

LA CONDICIÓN TREBALLADORA A CASTELLAR A FINALS DEL SEGLE XIX (1884-1893)

SÍLVIA SÁIZ I CALVÓ

INTRODUCCIÓ

GLOBALMENT, el segle XIX és un període de canvi, una etapa on es configura una societat dinàmica i en constant moviment. Aquest canvi emmarca la vida del terme municipal de Sant Esteve de Castellar, nucli eminentment agrícola però amb una puixant indústria, especialment tèxtil, en la branca cotonera.

El desenvolupament de Sant Esteve de Castellar com a població i com a centre fabril està íntimament relacionat amb el creixement com a centres de treball de llana i cotó (especialment aquest darrer) de les seves ciutats veïnes: Sabadell i Terrassa. La ciutat de Sabadell es caracteritza per una concentració industrial, especialment en la branca del cotó. Sant Esteve de Castellar no va perdre el seu caràcter agrícola al llarg de tot aquest període, tot i que va convertir-se en una zona interrelacionada molt directament amb l'àrea industrial sabadellenca, àrea de gran vitalitat que, amb el seu creixement, arrossega les poblacions veïnes. Tal i com diu Jordi Maluquer de Motes, en aquest període moltes famílies pageses es van vincular a l'activitat industrial, però la força de treball enterament despresada de la terra i ocupada plenament en la indústria no era gaire gran.¹

Mitjançant el present estudi realitzat a partir de l'anàlisi de les cèdules personals dels anys econòmics de 1884-1885 i 1892-1893, volem apropar-nos a quina era la condició dels treballadors de Sant Esteve de Castellar, tant els de caire agrícola com els de l'industrial; veure quines relacions de propietat s'han establert; caracteritzar els oficis; analitzar l'immigració que va arribar al nostre

INDÚSTRIA



poble. Tot, tenint present la situació de la dona i la situació de dualitat que s'estableix en el terme municipal entre tradició i modernitat, entre món rural i industrial.

LA POBLACIÓ GLOBAL EN XIFRES

A) Anàlisi de les dades poblacionals

Durant la primera meitat del segle XIX es produeix un considerable augment de la població catalana, amb unes taxes brutes de natalitat i de fecunditat matrimonial molt elevades, juntament amb un descens de l'índex de mortalitat. Aquesta situació prou satisfactòria es trencarà als voltants de 1860, amb un descens de la fecunditat i amb un índex de mortalitat menys flexible que el que s'havia produït en la primera meitat de segle.

Al 1884-1885 Sant Esteve de Castellar compta amb una població global menor que la corresponent al període de 1892-1893, la qual cosa ens constata un creixement de població, malgrat que aquest és força reduït, només d'un 10 % aproximadament.

<i>Any econòmic</i>	<i>Total cèdules</i>	<i>Total habitants</i>
1884-1885	2.271	2.953
1892-1893	2.045	3.247

INDÚSTRIA

Paradoxalment, el nombre de persones que paguen l'impost de les cèdules personals és menor en el període 1892-93 que el que correspon a l'any econòmic de 1884-85 en també un 10 %. De tota manera, el nombre global d'habitants es pot considerar elevat, sobretot si tenim en compte la posterior evolució demogràfica del poble, el qual no va tenir un creixement important fins als anys 1950 i 1960.

Pel que es refereix al nombre d'infants, l'augment d'aquest col·lectiu és força important, amb un augment considerable durant un període de temps reduït, només de vuit anys:

<i>Any econòmic</i>	<i>Infants</i>
1884-1885	682
1892-1893	1.202

Cal tenir present que es considera infant a tota aquella persona per sota de 14 anys, ja que a partir d'aquesta edat els joves entren en el treball, tan en la seva vessant agrària com industrial, indistintament en raó del sexe.

De tota manera, aquestes xifres no són del tot fiables, ja que en elles poden quedar nombroses persones no controlades que s'han escapat de les llistes. A més, cal tenir present que les cèdules personals són documents utilitzats pels impostos, per la qual cosa el grau de frau pot ser força elevat.

Un exemple d'aquests possibles errors abans esmentats podria ser el següent: sumant el nombre de treballadors (homes i dones indistintament) dels dos anys econòmics en qüestió, les xifres resultants són aproximades però no exactes a les que les cèdules ens havien donat anteriorment.

<i>Any econòmic</i>	<i>Dones</i>	<i>Homes</i>
1884-1885	1.063	1.134
1892-1893	1.003	906
TOTAL TREBALLADORS: 4.106		

Aquest recompte ens ha de deixar entreveure el fet que no es pot parlar en termes absoluts, sinó que aquests caldrà matisar-los separatament dels termes oficials que ens són donats.

B) La incidència de les immigracions

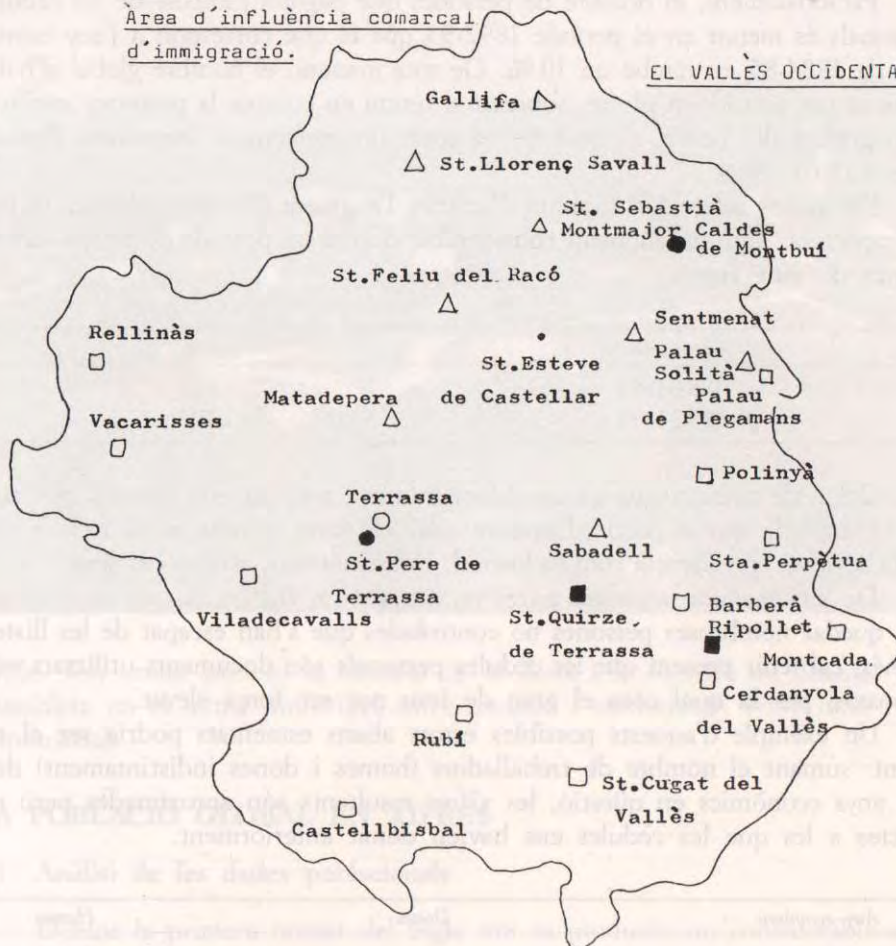
El creixement de població que a nivell global havia afectat tot el segle XIX havia estat possible gràcies a l'absorció de població immigrada que, vinguda

INDÚSTRIA

Anex nº 3.

Àrea d'influència comarcal
d'immigració.

EL VALLÈS OCCIDENTAL.

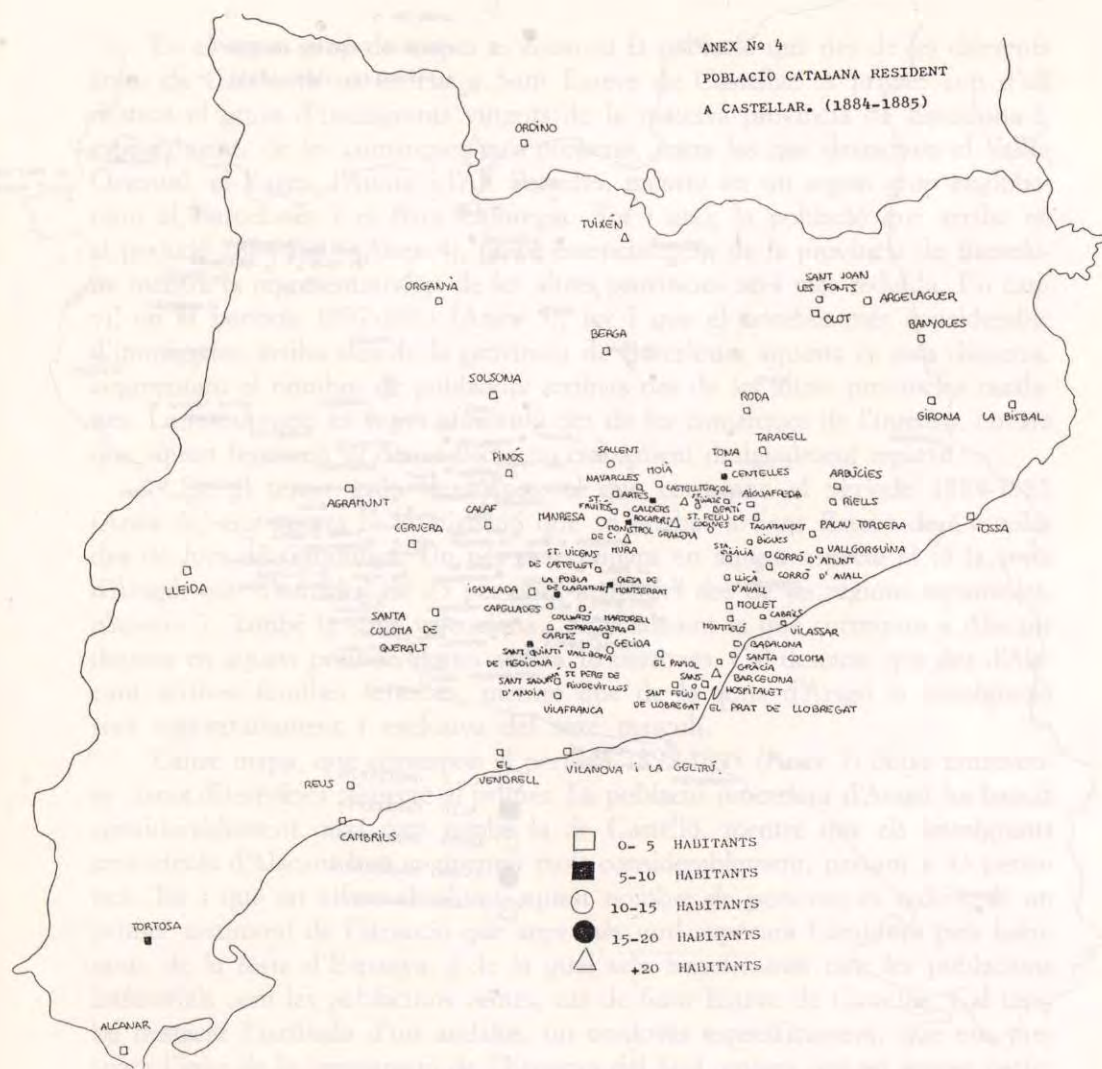


- 0-5 Immigrants
- 5-10 Immigrants
- 10-15 Immigrants
- 15-20 Immigrants
- △ + 20 Immigrants

Població Vallesana resident a Castellar entre 1884-1893

des de les comarques de l'interior, arriben al litoral o bé a les zones amb grans centres manufacturers, com és el cas del Vallès Occidental, on les ciutats de Sabadell i Terrassa juguen un paper destacat. Aquesta arribada de població va afavorir també Sant Esteve de Castellar, gràcies a la seva proximitat a les àrees productores esmentades.

INDÚSTRIA



Sant Esteve de Castellar no es va deslligar de les seves arrels pageses però es va convertir en una zona mixta, on es conjugava la presència de l'agricultura i la indústria.

El creixement del poble es va veure afavorit per l'arribada de nous pobladors, en part per la seva proximitat als centres fabricants i perquè oferia possibilitats de creixement. Tot i que majoritàriament la població és autòctona, al 1884-1885 es poden comptar unes 818 persones vingudes de fora, que suposen, aproximadament, un 27 % de la població global. En l'altre període es registra una xifra menor d'immigrants, només unes 700 persones, que corresponen a un 21,5 % de la població global. Malgrat que la majoria provenen de la pròpia

INDÚSTRIA



comarca i especialment de les poblacions més properes, també arriba població de fora de Catalunya, especialment d'Alacant i de l'Aragó, que s'incrementarà amb el temps.

L'anàlisi dels mapes ens en donarà una idea més clara:

El primer (Anex 3), ens mostra l'àrea d'influència comarcal, la del Vallès Occidental. S'observa com el major contingent d'immigrants arriba dels pobles més propers, com Sentmenat, Gallifa, Sant Llorenç Savall i, especialment, Sabadell. Amb el temps, s'incrementarà l'arribada de nous pobladors procedents dels pobles abans esmentats cap a Sant Esteve de Castellar, i fins i tot n'arriben de pobles que amb anterioritat no havien aportat població, com és el cas de Rubí.

INDÚSTRIA

En el segon grup de mapes es constata la població que des de les diferents àrees de Catalunya va arribar a Sant Esteve de Castellar. A primer cop d'ull destaca el gruix d'immigrants vinguts de la mateixa província de Barcelona i, especialment, de les comarques més properes, entre les que destaquen el Vallès Oriental, el Bages, l'Anoia i l'Alt Penedès, mentre en un segon grup englobaríem el Barcelonès i el Baix Llobregat. Tot i així, la població que arriba en el període 1884-1885 (Anex 4), prové essencialment de la província de Barcelona mentre la representativitat de les altres províncies serà més reduïda. En canvi, en el període 1892-1893 (Anex 5), tot i que el nombre més considerable d'immigrants arriba des de la província de Barcelona, aquesta és més dispersa, augmentant el nombre de pobladors arribats des de les altres províncies catalanes. La immigració es veurà afavorida des de les comarques de l'interior, encara que aquest fenomen va donar lloc a un creixement desigualment repartit.

En el tercer grup de mapes, el que correspon al període 1884-1885 (Anex 6), ens aporta la immigració que va arribar a Sant Esteve de Castellar des de fora de Catalunya. Un pes determinant en aquest aspecte el té la zona d'Aragó, que d'un total de 25 persones arribades des de les regions espanyoles, n'aporta 7. També la zona valenciana i especialment la que correspon a Alacant destaca en aquest període, doncs aporta 18 persones. Cal destacar que des d'Alacant arriben famílies senceres, mentre que de la zona d'Aragó la immigració serà majoritàriament i exclusiva del sexe masculí.

L'altre mapa, que correspon al període 1892-1893 (Anex 7) deixa entreveure clares diferències respecte al primer. La població procedent d'Aragó ha baixat considerablement, així com també la de Castelló, mentre que els immigrants procedents d'Alacant han augmentat molt considerablement, passant a 33 persones. Tot i que en xifres absolutes aquest nombre de persones és reduït, és un primer testimoni de l'atracció que anys més tard suposarà Catalunya pels habitants de la resta d'Espanya, i de la qual se'n beneficiaran tant les poblacions industrials com les poblacions veïnes, cas de Sant Esteve de Castellar. Cal també destacar l'arribada d'un andalús, un cordovès específicament, que ens presenta l'inici de la immigració de l'Espanya del Sud, encara que en aquest període tindrà unes quotes molt baixes.

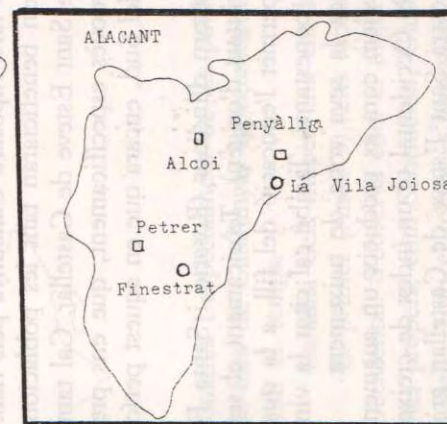
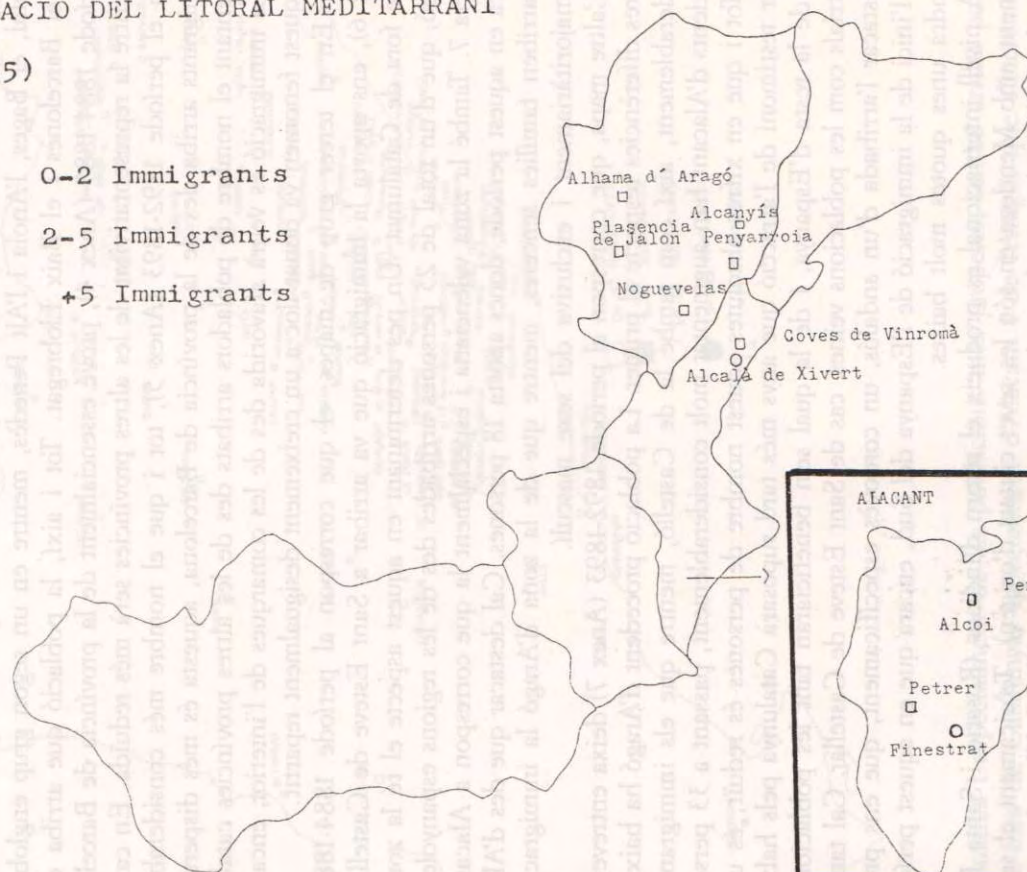
A nivell internacional es produeix el retorn d'indians (Rosario i Santa Fe juntament amb Mendoza en són les seves ciutats d'origen). Teòricament el seu nivell adquisitiu serà més elevat doncs es permet l'educació del fill, a la qual hi accedien majoritàriament els sectors més benestants. També cal citar la vinguda d'una italiana tot i que no s'especifica la seva zona de naixement.

Després de l'anàlisi d'aquestes xifres, veiem com es produeix un augment de la població rural. De tota manera, el Vallès Occidental té un índex de creixement de població força elevat com ho demostra Sant Esteve de Castellar, gràcies, sobretot, a l'arribada de població d'altres comarques de la mateixa Catalunya i, en menor mida, per l'arribada de persones procedents de la resta d'Espanya.

ANEX Nº 6

LA IMMIGRACIÓ DEL LITORAL MEDITARRANI (1884-1885)

- 0-2 Immigrants
- 2-5 Immigrants
- △ +5 Immigrants



ANEX Nº 7

LA IMMIGRACIÓ DEL LITORAL MEDITARRANI
(1892-1893)

- 0-2 Immigrants
○ 2-5 Immigrants
△ +5 Immigrants



A partir d'aquest període, la immigració serà un fenomen important com a impuls per fer créixer la població. Així, en aquest període Sant Esteve de Castellar podria ser considerada segons A. Balcells com un poble gran, ja que compta amb una població superior als 2.000 habitants.²

EL MÓN DEL TREBALL

A) La naixent indústria

La creixent immigració tendeix a concentrar-se als nous centres manufacturers, a les noves ciutats fabrils. Així, al mateix temps que la ciutat de Sabadell creix com a centre de treball tant de llana com de cotó, es converteix en una concentració industrial del país, i segons en Ranzato,³ els centres propers adquireixen una certa vitalitat (cas de Castellar). Segons Ranzato, Sabadell és un centre manufacturer on tot gira al voltant de la indústria tèxtil.⁴

La localització industrial de les fàbriques tèxtils en el segle XIX serà, segons Ll. Ferrer i Alòs, la causa fonamental de la distribució comarcal de la població.⁵ Veritablement així és, doncs foren els centres industrials i les seves rodalies qui van tenir un creixement de població més acusat. En aquest període la indústria cotonera es desplaça a les ribes de determinats rius, per tal d'utilitzar l'energia hidràulica i per aprofitar la més lleugera pressió fiscal.⁶ Així, al voltant de 1860-1870 en davant, s'utilitza l'aigua com a força motriu de les fàbriques tèxtils, prenent una importància tal que en faran un tret singular de la industrialització catalana. Vinculat a aquest fenomen s'introdueix la màquina de vapor, utilitzada per a superar els períodes d'estiatge del riu Ripoll.

Aquesta caracterització global és present a Sant Esteve de Castellar. Tot i atreure població per ella mateixa, ser la població veïna de Sabadell (un dels grans centres industrials del moment) li és beneficiós. Les cèdules personals ens han demostrat que nombroses famílies que han arribat al poble treballen en la indústria (sobretot les filles, durant el període 1884-1885). Això ens demostra l'atracció que oferia el poble com a nucli industrialitzador (encara que molt petit i incipient, sense punt de comparació amb Sabadell, a part de tenir encara una gran xarxa agrícola i tradicional). Cal tenir present que en aquests moments no es pot deslligar modernitat i tradició, ambdues estan unides dins d'aquest període de canvi i transformació.

Una bona part de les empreses de la vila estan situades vora les ribes del riu Ripoll, encara que moltes d'elles utilitzaran la màquina de vapor. Així, el Molí d'en Busquets, la fàbrica del Boà, can Barba, Fontscalents, el Molí d'en Barata... serien exemples de localització industrial vora els rius.

Al 1884-1885 hi havia 8 fàbriques (tant tèxtils com de paper de fumar), un molí i un forn rajoler. Al 1892-1893 el nombre de fàbriques s'havia ampliat a 10, però quasi cap era de propietaris habitants al poble (Anexs 8 i 9).

INDÚSTRIA

Un altre tret destacat que es dona en el poble és viure a la mateixa fàbrica on es treballa. Aquest factor no és només característic de la indústria tèxtil, sinó que també es dona en la indústria paperera (cas de la fàbrica de Fontscalents, on es produïa paper d'estrassa). Les noies que hi treballaven i hi vivien juntament amb altres treballadors havien vingut majoritàriament de la Poble de Claramunt i del Carme, poble que depenia del primer. Aquesta característica també es pot observar a la fàbrica Vergés, a can Barba, al molí d'en Barata...

A vegades, una família sencera s'ocupa del conreu de la terra, tot i que entre els seus membres s'hi poden trobar teixidors (el Castell). Això ens demostra que malgrat aquest inicial procés industrialitzador, la força del mateix és encara reduït, mentre la pervivència del món agrari té encara uns lligams molt fermes.

Destaca també la reducció quasi generalitzada del nombre d'habitants d'aquests nuclis fabrils al llarg d'aquest període de vuit anys. La baixa més considerable és a Fontscalents, que de 35 persones residents a la fàbrica durant el període 1884-1885, passarien a ser només 9 sis anys més tard.

El treball femení també planteja clares diferències entre els dos anys econòmics:

<i>Any econòmic</i>	<i>Dones treballadores</i>	<i>Teixidores filadores</i>	<i>Teixidores</i>
1884-1885	1.063	246	
1892-1893	994		15

La diferència és aclaparadora. La reducció tan considerable del nombre de treballadores del tèxtil ho hauríem de relacionar amb l'augment de les mestresses de casa:

<i>Anys</i>	<i>Mestresses</i>
1884-1885	747
1892-1893	976

Per explicar aquest trasvàs de població cal escatir si el descens de mà d'obra femenina que es va donar en les fàbriques va venir acompanyat d'un augment del treball masculí. Les xifres consultades no ens ho indiquen pas i per tant sembla que a finals de segle les expectatives de treball assalariat pel sector femení es redueixen molt considerablement, arribant a ser mínimes. Les dones que durant el període 1892-93 encara continuen treballant com a teixidores són totes solteres, la qual cosa ens pot fer pensar que aquest treball seria una font de subsistència tant per a elles com per a les seves famílies. Així, suposadament, quan una dona es casava deixava el món laboral i només hi tornava en casos d'extrema necessitat. Aquesta posició contrasta amb la de l'altre any, on

no s'estableixen aquest tipus de diferenciacions. Això ens fa pensar en una reducció de les possibilitats laborals dins del marc industrial.

B) La vessant agrícola

A grans trets i malgrat aquest component industrialitzador, Sant Esteve de Castellar continua sent un poble rural, camperol. La importància de llauradors, pastors i jornalers, que finalment he englobat dins el món agrícola, és superior al món industrial. De tota manera, tal i com diu A. Balcells, del sector agrari procedia durant el segle XIX a Catalunya la mà d'obra necessària per a la industrialització.⁷ Tampoc hem de pensar que la situació entre la pagesia és homogènia, al contrari, aquesta és diversa i amb unes possibilitats de millorar la seva condició força diferenciada.

En el poble, a part del treball dels llauradors, existeixen també els masovers i també els rabassaires. És prou destacat el nombre de masos que envolten el terme municipal de Sant Esteve de Castellar (uns 33 aproximadament, Annexs 10 i 11). La condició dels seus habitants és prou diferenciada: en alguns hi treballen la mateixa família propietària com és el cas de Camp Reig, can Carner, can Voltà, can Borrell i can Casamada. En altres hi treballa una família sencera, cas del Brunet, el Sabaté, el Castell, can Sallent, can Pèlachs... i d'altres.

Veritablement tampoc no podem precisar un límit clar entre el món agrícola i el món industrial. En un període de canvi i transformacions com és el del final del segle XIX, la interrelació entre ambdós és gairebé inqüestionable.

Les dades extretes de les cèdules personals ens donen un ofici, una professió teòricament pròpia per a cada habitant. Aquest fet s'ha de matisar: aquestes cèdules són un document fiscal i, com a tal, inclou un marge de frau; l'ofici propi de cada habitant podria ser analitzat des d'altres perspectives. Hom pot ser llaurador i dedicar-se temporalment a treballar en una fàbrica tèxtil o papera, i també a l'inrevés. En un poble agrícola com aquest, és normal que gairebé tothom tingui un petit tros de terra per a cultivar. Així que, tot i aquestes delimitacions, cal pensar en una certa mobilitat laboral entre els treballadors del poble.

Pel que fa al treball femení en aquesta vessant, s'observa una clara diferenciació entre els dos períodes econòmics estudiats. En el primer el nombre de noies ocupades com a jornaleres és de 29, mentre que, curiosament, en el segon període ha desaparegut aquesta activitat en el món femení. D'aquestes noies se'n destacarien dues característiques: primerament, és un col·lectiu format per dones solteres majoritàriament (un 90 %), i a més són força joves, poques ronden els 30 anys. Aproximadament tenen entre 19 i 25 anys. Un segon aspecte que caldria destacar seria la seva vinculació familiar. Un 52 % del total estaria dins d'aquest component, on els llaços familiars de les mateixes parteixen d'una filiació de germandat. Cal destacar que hi hauria un equilibri entre les noies

INDÚSTRIA

nascudes en la població i les vingudes d'altres localitats, respecte al món jornalero.

C) El tímid «sector terciari»

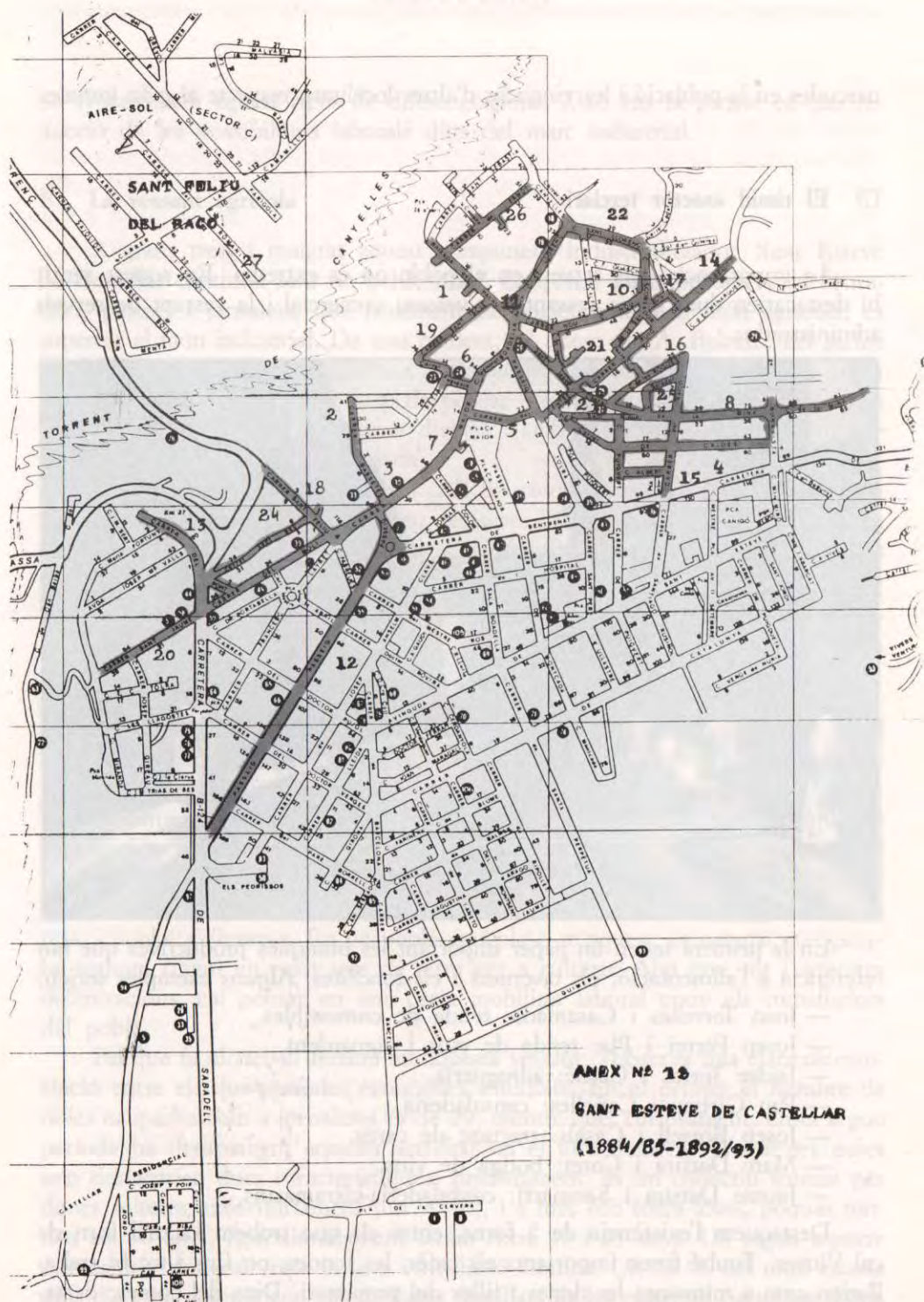
La importància dels serveis en el poble no és extrema. En aquest sentit hi destacarien dues grans vessants: la vessant comercial i la vessant de serveis administratius.



En la primera tenen un paper important les branques productives que fan referència a l'alimentació, els taverners i els fondistes. Alguns exemples serien:

- Joan Torrellas i Casamada: tenda de comestibles.
- Josep Ferrer i Pla: tenda de vins i aiguardent.
- Isidre Torras i Carné: adrogueria.
- Pau Girbau i Cañelles: cansaladeria.
- Josep Borrell i Casals: tractant de carns.
- Marc Datsira i Coret: botiga de vins.
- Jaume Datsira i Sanmartí: cansaladeria-ultramarins.

Destaquem l'existència de 5 forns, entre els que trobem l'actual forn de cal Vinyes. També foren importants els cafès, les fondes, on fins i tot hi treballarien com a minyones les dones i filles del propietari. Dins del comerç destaquem la merceria de J. Pascuet, de molta tradició en el poble.



ANEX Nº 13

SANT ESTEVE DE CASTELLAR

(1884/85-1892/93)

INDÚSTRIA

A part d'altres botigues de gorres, d'estores, de botes... destaquem els serveis a la comunitat. Dins del grup de professionals hi destaquen els escriptors, els metges (Josep Portabella i Balart, natural de Barcelona, i Pere Vergés i Ver-nis, natural de Tordera), els estudiants (un grup nombrós), i els mestres:

1884-1885

- P. Anyé i Masriera (ensenyament elemental).
- B. Gelonch i Gulli (pàrvuls).
- J. Bons (ensenyament primari).
- Josefa Bogunyà i Ramon (mestra).
- Maria Rosa Sanmartí i Vanell (mestra).
- D. Canti i Cardonas (mestre ajudant).
- Maria Muns i Balart (mestra ajudant).
- Carme Cabrillet i Vila (mestra ajudant).

1892-1893

- P. Anyé i Masriera (ensenyament primari).
- J. Roca i Tarragona (ensenyament elemental).
- B. Gelonch i Gulli (pàrvuls).
- Josefa Bogunyà i Ramon (ensenyament elemental).
- Matilde Datsira (ensenyament elemental).

Crec que és important precisar que les dones que es dedicaven a l'ensenyament eren majoritàriament solteres, i en algun cas, com el de Matilde Datsira, vídues. També cal tenir present l'establiment del farmacèutic, la presència de veterinaris i d'un secretari de jutjat.

Les tasques femenines en aquest sector es configuren en dues direccions: la primera fent de minyones, formant un col·lectiu d'unes 11 dones, mentre la segona direcció seguiria l'ensenyament. Tot i així, també trobem dones revende-dores de diferents productes, tot i que aquestes són una excepció. Dins d'aquest vessant destaca el cas de Carolina Pomés, llevadora. Cal recordar que aquest ofici només el podien practicar dones vídues o, si eren casades, havien d'obtin-dre el consentiment del marit, però mai s'hi podia dedicar una dona soltera. De la seva feina es conserva un llibre (bàsicament un fitxer de naixements), encara que inclou pocs anys.

D) La configuració per carrers

Sant Esteve de Castellar ha canviat molt des de finals de segle XIX. Ha canviat tant en l'aspecte extern, creixent considerablement a nivell humà i a nivell urbà, com interiorment a nivell de treballs ocupacionals.

L'anex 12 ens mostra un plànol de la població a finals de segle passat, a partir del qual podem concretar perfectament la localització del casc antic.

INDÚSTRIA

Geogràficament, la població estava situada a la part més alta, on la trama urbana era més considerable. Posteriorment, el poble va anar estenent-se cap a la part baixa, tot i que el nucli antic haurà continuat conservant les seves característiques.

Els annexs 13 i 14 intenten plasmar d'una manera visual i concreta, les activitats ocupacionals de Sant Esteve de Castellar, dividides per carrers, per tal de donar-ne una visió més precisa.

D'aquestes dues estadístiques se'n desprèn la importància que tenen en el poble les activitats agràries, malgrat que el desenvolupament de la indústria i d'un treball artesà encara destacat tingui un pes específic. El major pes del



«sector secundari», és a dir, el format per activitats fabrils i artesanals, tindrà un pes major durant l'any econòmic de 1884-85, per reduir-se considerablement en l'altre període, la qual cosa comportarà un tímid augment en les activitats agrícoles, tret que s'observa clarament en la gràfica, on s'aprecia un desplaçament del gruix de la població (configurada per carrers) vers l'activitat agrícola. El «sector terciari» o de serveis té encara una importància reduïda, ja que aquest creixerà al llarg del segle xx. De tota manera, es manté gairebé estable al llarg del període. Tot i que es produeix un augment de població que teòricament hauria d'ajudar al desenvolupament d'aquestes activitats. Tot i així, el creixement hi és immers.

INDÚSTRIA

LES RELACIONS SOCIALS

Al llarg del temps i en totes les civilitzacions s'han mantingut unes estructures de poder que han perdurat durant molts anys, gràcies a les interrelacions i a la pròpia potenciació del grup dominant. En aquesta relació entre els propietaris/fabricants i estudiants, intentarem posar de manifest els nexes d'unió entre ambdós grups, els quals són força significatius.

ANY ECONÒMIC 1884-1885

1. Propietaris/fabricants

<i>Nom i cognoms</i>	<i>Edat</i>	<i>Estat</i>	<i>Nom i cognoms</i>	<i>Edat</i>	<i>Estat</i>
Maria Artigas i Aymerich	43	vídua	Josep Garriga i Grané	64	vidu
Teresa Aymerich i Turell	61	»	Antoni Girbau i Comas	79	casat
Francesca Aymerich i Turell	45	»	Jaume Girbau i Osul	46	»
Carme Baqué i Belllloch	51	»	Feliu Homet i Masabeu	56	solter
Manuel Basté i Quer	44	casat	Jaume Homet i Masabeu	64	casat
Pere Boadella i Boadella	52	»	Marc Homet i Masabeu	52	»
Joan Boadella i Gibert	74	vidu	Feliu Homet i Gordi	49	»
Esteve Boadella i Salavert	60	casat	Teresa Humbert i Garriga	48	vídua
Miquel Borrell i Turell	37	»	Francesc Juliana i Vergés	55	vidu
Josep Bou	53	»	Coloma Mañosa i Girbau	74	vídua
Jaume Bruig i Illa	80	vidu	Aleix Mañosa i Ventura	54	vidu
Cristina Carné i Closas	39	vídua	Vicenç Masabeu i Farell	60	casat
Josep Casas i Sellarés	58	casat	Josep Masabeu i Gili	66	»
Esteve Casas i Rocabert	56	»	Joan Masabeu i Rovira	60	»
Gaietà Comas i Farell	50	»	Francesc Masabeu i Rovira	52	»
Josep Comas i Marbany	36	»	Sebastià Masaguer i Girbau	72	»
Pau Comas i Rius	40	vidu	Salvador Motlló i Gorina	57	»
Agnès Datsira i Curet	44	vídua	Josep Ollans i Dasnirs	29	»
Josep Datsira	73	casat	Teresa Oliver i Carbonell	70	vídua
Ramon Fatjó i Sanahuja	46	»	Ramon Piñot i Malagarriga	63	casat
Esteve Portell i Torras	73	casat	Salvador Torrents i Rocabert	35	casat
Josep Puigdomènech i Bigas	37	»	Domènec Torrents i Subirans	26	»
Rosa Riera i Amorós	54	vídua	Maurici Turell i Carné	78	vidu
Àngela Rius i Cusilas	69	»	Pere Turell i Closas	48	casat
Josep Rocabert i Vergés	53	solter	Vicenç Turell i Juglada	65	»
Maties Rovira i Homet	53	casat	Esteve Ventura i Blanch	52	»
Joan Salas i Boadella	49	»	Francesc Vergés i Mirassó	50	»
Isidre Torras i Carné	23	solter	Joan Vergés i Padrós	52	»
Ramon Torras i Ribera	35	casat	Feliu Vilatarsana i Girbau	56	vidu
Josep Torrella i Datzira	54	»	Joaquim Voltà i Ayguaseniola	56	»
Anna Torrella i Viñals	64	vídua	Antoni Voltà i Sarriol	46	casat
Eulàlia Torrents i Palaudariu	64	casada			

INDÚSTRIA

2. Estudiants

<i>Nom i cognoms</i>	<i>Edat</i>	<i>Nom i cognoms</i>	<i>Edat</i>
Joan Barany i Juliana	16	Manuel Canadell i Girbau	14
Francesc Basalt i Pujol	15	Jaume Cañellas i Torras	14
Josep Bastons i Colominas	16	Esteve Casamada i Masaguer	14
Joan Borrell i Datzira	17	Josep Casamada i Rocabert	17
Antoni Casamada i Rocabert	15	Joan Pallàs i Fatjó	14
Màrius Casas i Homet	17	Josep Perich i Fruitós	15
Joan Comas i Arquint	15	Antoni Poch i Roura	16
Joan Comas i Fatjó	20	Emili Prat i Padrós	14
Jaume Franch i Rius	16	Rafael Roura i Mañosa	14
Pere Foix i Vila	14	Antoni Solà i Padrós	15
Gabriel Cortès i Torras	16	Juli Sanarau i Fontenbierta	14
Marc Homet i Juliana	18	Llorenç Sallent i Gotés	24
Feliu Homet i Torrella	17	Jaume Solera i Datzira	17
Jaume Juliana i Boadella	16	Anselm Subirana i Garriga	14
Joan Juliana i Borrell	16	Joan Umbert i Bril	16
Nativitat Maneu i Roca	14	Josep Umbert i Bril	14
Francesc Mañosa i Ventura	15	Joan Ventura i Ventalfol	14
Bartomeu Mayol i Soriano	14	Joan Vergés i Portell	14
Jaume Mosòns i Prat	14	Antoni Vergés i Suñer	14
Antoni Oliver i Sampere	14	Josep Vives i Baqué	14
Jaume Padró i Torrella	14		

ANY ECONÒMIC 1892-1893

1. Propietaris/fabricants

<i>Nom i cognoms</i>	<i>Edat</i>	<i>Estat</i>	<i>Nom i cognoms</i>	<i>Edat</i>	<i>Estat</i>
Vicenç Arús i Rovira	30	casat	Josep Carné i Forrellat	75	vidu
Josep Borrell i Casals	23	»	Josep Casablanques i Cadafalchs	44	casat
Joan Borrell i Turell	52	»	Joan Casablanques i Padró	40	»
Antoni Casas i Homet	32	casat	Jaume Homet i Masabeu	70	casat
José Casas i Sellarés	44	»	Feliu Homet i Masabeu	62	solter
José Comas i Barbany	43	vidu	Ignaci Juliana i Albert	56	casat
Gaietà Comas i Farell	56	casat	Joan Masabeu i Rovira	67	»
Marc Datzira i Coret	41	»	Jaume Oller i Homet	52	»
Jaume Datzira i Coret	30	»	Melcior Pallés i Fatjó	30	solter
Miquel Fatjó i Padró	40	»	Marc Pèlachs i Boadella	20	»
Ramon Fatjó i Sanahuja	51	»	Joan Piñot i Calaf	39	casat
Josep Ferré i Pla	41	»	Jaume Piñot i Calaf	41	»
Pau Girbau i Cañelles	41	»	Àngel Sallent i Bosch	63	»
Pasqual Gibert i Martínez	38	»	Isidre Torras i Carné	31	»
Andreu Homet i Domènech	66	vidu	Joan Torrellas i Casamada	46	»



INDÚSTRIA

2. Estudiants

<i>Nom i cognoms</i>	<i>Edat</i>	<i>Nom i cognoms</i>	<i>Edat</i>
Tomàs Borrell i Casals	15	Domènec Romeu i Homet	14
Jaume Juliana i Boadella	24	Domènec Sallent i Oliver	16
Vicenç Masabeu i Homet	18	Josep Torras i Vergés	14
Salvador Miarons i Monegal	15	Casimir Voltà i Puig	19
Pere Portabella i López	14		

D'aquesta relació es poden entreveure els llaços de poder que s'estableixen entre el grup dominant. La interrelació de famílies és nombrosa, la qual cosa ens mostra un grup de poder força homogeni, aglutinat dins d'un sector determinat. Els nexes d'unió entre el grup de propietaris/fabricants i estudiants és estret, i majoritàriament aquests provenen d'un estatus determinat, encara que d'altres sectors poblacionals (però dins d'un sector culte) poden accedir a l'educació: un exemple en fóra el cas de Pere Portabella, el fill del metge del poble. De tota manera, el conjunt de la població no estarà preocupada pel tema de l'educació, com ho demostra el fet de la nul·la presència femenina en aquest vessant, controlada totalment per efectius masculins, tret força significatiu en el terreny de les divisions sexuals.

Una altra característica és la reducció considerable en el nombre d'efectius que componen aquest sector més privilegiat. És curiós com, mentre que a l'any econòmic 1884-85 existeix un grup important de dones propietàries, a l'altre període hauran desaparegut. Majoritàriament, aquestes eren vídues, el que fa suposar que un cop els seus fills arribin a una edat determinada, se'ls hi donarà l'administració dels béns i la fortuna familiar.

L'ASSOCIACIONISME PROFESSIONAL ENTRE GRUPS DE TREBALL

GRUPS OCUPACIONALS/BRANQUES PRODUCTIVES

1884-1885

	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>		<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
1. AGRICULTURA			2. FABRICANTS		
I PESCA			I ARTESANS		
Llauradors	369		Fabricants	5	
Jornalers (treballadors			Armer	1	
no qualificats)	126	29	Cisteller	1	
Pastors	8		Estorer	1	
Llenyataires	5				
Propietaris	46	11			
Mariners	1				
Carboners	2				

INDÚSTRIA



	Homes	Dones		Homes	Dones
3. COMERCIANTS			8. FUSTERIA		
Comerciants	11		Fusters	34	
Venedor de requincalla	1		Serradors	4	
Revenedors	4	1	Ebenista	1	
Draper	1		Boter	1	
Adroguer	1		Constructor de carros	1	
Botiguer	5	1	Cadiraire	1	
Estanquer	2		9. TAVERNES, FONDES		
4. CRIATS			Fondista	1	
Minyones		10	Cafeters	2	
Criats	1		Taverners	3	
Metges	2		10. PERRUQUERS		
Veterinaris	2		Perruquers	2	
Farmacèutics	2		11. METALL I PEDRA		
Mestres	3	5	Picapedrers	13	
Estudiants	41		Llauners	2	
Servei Municipal	1		Ferrers	3	
Correus	1		Manyans	18	
6. ALIMENTACIÓ			Calderer	1	
Confeters	3		Daurador	1	
Forners	18		Fogoner	3	
Carnissers	1		Fonedors	2	
7. VESTIT I CALÇAT			12. CONSTRUCCIÓ		
Sastres	8	2	Paletes	23	
Sabaters	10	1	Rajolers	11	
Espardenyers	7	1	Pintors	4	
Tintorers	2				

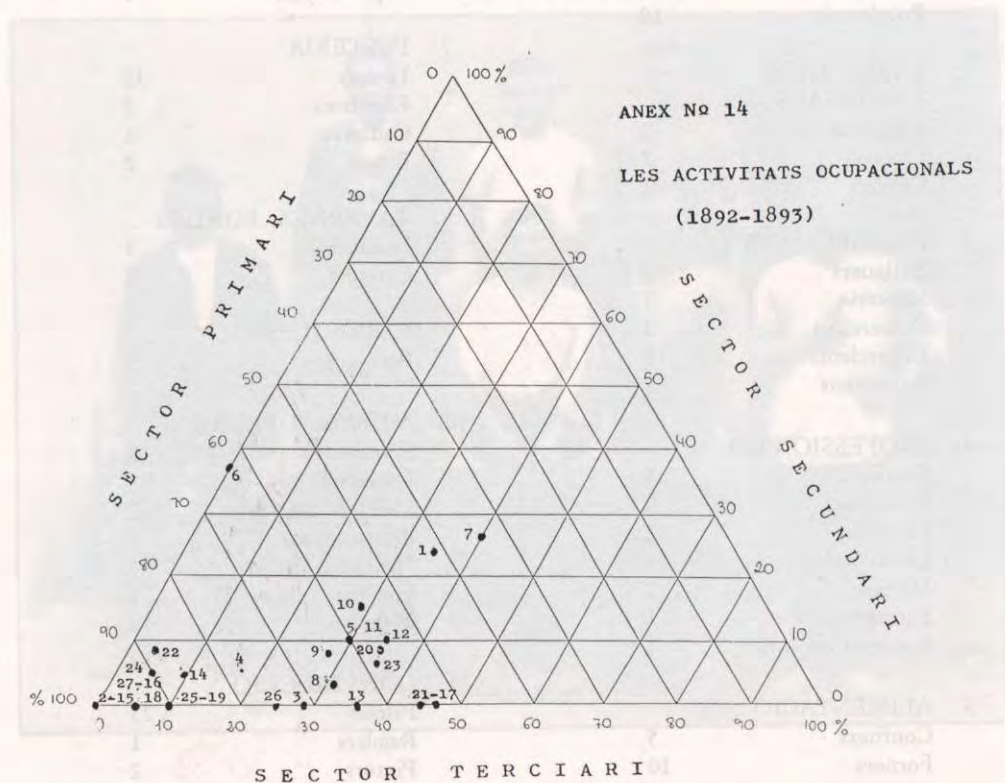
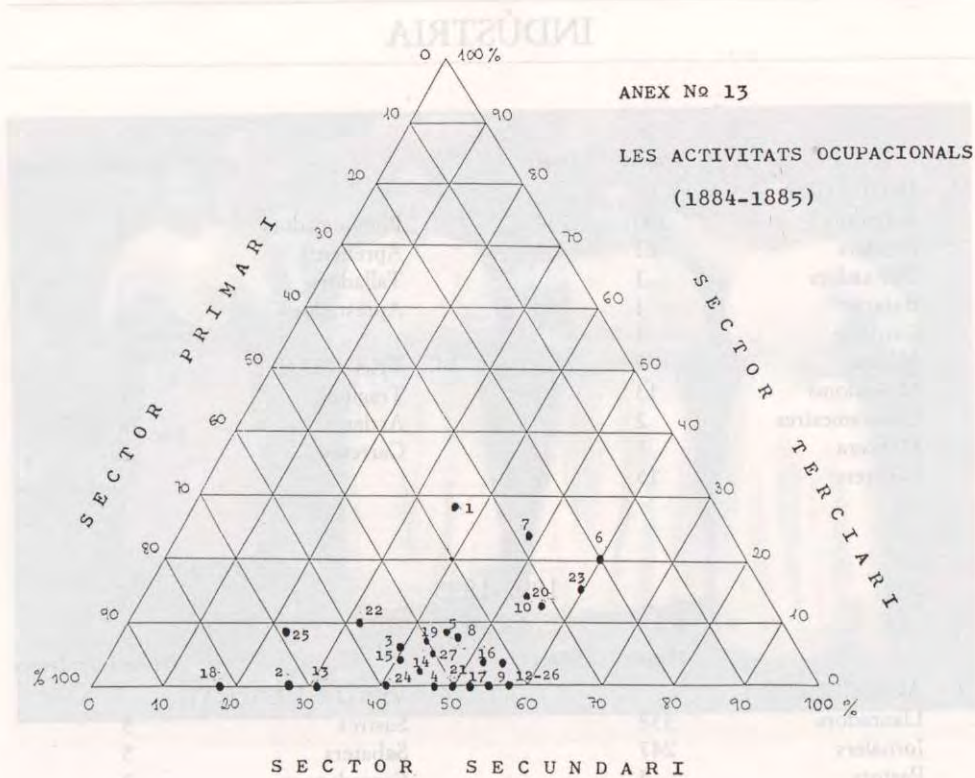


INDÚSTRIA

	Homes	Dones		Homes	Dones
13. INDÚSTRIA					
Teixidors	100	234	Blanquejadors	2	
Filadors	63	1	Aprenents	3	
Planxadors	1		Talladors	1	
Bataner	1		Aprestador	1	
Cardeler	1				
Moliner	2		14. TRANSPORT		
Majordoms	13		Traginer	1	
Contramestres	2		Arrier	24	
Metxera	1		Carreter	6	
Paperers	15	6			

1892-1893

	Homes	Dones		Homes	Dones
1. AGRICULTURA			6. VESTIT I CALÇAT		
Llauradors	338		Sastres	5	
Jornalers	247		Sabaters	5	
Pastors	5		Espardenyers	7	
Propietaris	18				
2. FABRICANTS			7. FUSTERIA		
I ARTESANS			Fusters	32	
Fabricant	5		Ebenistes	2	
Estorers	2		Cadiraire	1	
Corder	1		Boters	2	
3. COMERCIANTS			8. TAVERNES, FONDES		
Botiguers	2		Fondistes	3	
Merceria	1		Cafeters	5	
Comerciant	1				
Dependents	11		9. PERRUQUERS		
Propietaris	7		Perruquers	5	
4. PROFESSIONALS			10. METALL I PEDRA		
Escriptents	5		Ferrers	5	
Estudiants	9		Fonedors	5	
Mestres	3	2	Llauners	2	
Llevadora	1		Picapedrers	9	
Metges	2		Daurador	1	
Farmacèutic	1		Fogoner	1	
Secretari de jutjat	1		Manyans	18	
5. ALIMENTACIÓ			11. CONSTRUCCIÓ		
Confiters	5		Paletes	23	
Forners	10		Rajolers	1	
			Pintors	2	



INDÚSTRIA

	Homes	Dones		Homes	Dones
12. INDÚSTRIA			13. TRANSPORT		
Teixidors	28	14	Arrier	6	
Filadors	43		Carreters	8	
Majordoms	18		Cotxer	4	
Moliner	1				
Paperers	3				
Talladors	6				

Cal tenir present que la reducció de treballadors en tan curt espai de temps es produeix per un augment considerable del nombre d'infants, joves que al ser menors de 14 anys no estaran censats dins de les cèdules personals.

ANEX 12

CARRERS DE SANT ESTEVE DE CASTELLAR ELS ANYS 1884-85/1892-93

1. Baixada Plaça	10. Nou	19. Sant Iscle
2. Baixada Torrent	11. Plaça Nova	20. Sant Jaume
3. Bassetes	12. Passeig	21. Sant Josep
4. Caldes	13. Pont	22. Sant Llorenç
5. Centre	14. Puig de la Creu	23. Sant Miquel
6. Església	15. Racó, del	24. Sant Pau
7. Major	16. Roques, les	25. Soledat, la
8. Mina	17. Sèquia, la	26. Torrent
9. Molí	18. Sant Feliu	27. Sant Feliu del Racó

ANEXS 10 i 11

INDÚSTRIES I MASOS

1. Can Pèlachs	17. Can Voltà	33. Cal Poy
2. Can Casamada	18. Can Sallent	34. Can Borrell
3. Puigvert	19. Can Torella	35. Mas Olivet
4. Canyelles	20. El Castell	36. Can Mañosa
5. Fontscalents	21. Cal Buà	37. Cal Sabaté
6. Can Sabaté Nou	22. Can Carner	38. Camp Reig (als vol-
7. Camp Girbau	23. Molí d'en Busquets	tants de l'actual Cal
8. Cal Barata	24. Can Ribatallada	Joan Coix).
9. Camp Turell	25. Can Barba	39. «Arrabal del Medio»
10. Catafau	26. La Farga	(actualment Les Are-
11. Can Bogunyà	27. Can Ametller	nes).
12. Can Sampere	28. Can Serrador	40. Fàbrica Vergés (incor-
13. Can Quer	29. Can Torrents	porada posteriorment
14. Can Olivé	30. Can Avellaneda	a can Barba. També
15. Can Bages	31. Can Font	anomenada la Quadra
16. Can Massaguer	32. El Brunet	de cal Vergés).

INDÚSTRIA

ANNEX 8

NÚMERO DE FÀBRIQUES. ANY ECONÒMIC 1884-1885

- | | |
|--|---|
| 1. Josep Casas i Sallarés
300 pues de llana. | 4. Vd. de Martí Boves
200 pues de cotó. |
| 2. Joan Cañellas, Vd. i nebots
1.500 pues de cotó
48 telers de cotó
14.735 pues cotó
304 telers mecànics
4 aparells d'estirar
1 blanqueig
2 tondoses | 5. Piñot i Malagarriga
10 telers mecànics.
6. Josep Borrell
forn de maons, 70 m 3 de capacitat.
7. F. Panadés i Costa
fàbrica de paper de fumar. |
| 3. Vda. de Tolrà
2 màquines especials per ordir
1 màquina per encolar
2 forns
1 màquina de ribot
2 tallers 1/2 cavall, reparació
2 serres alternatives
2 serres sens fi 0'88 diàmetres de politja | 8. Soldevila i Baranguela
molí. |

ANNEX 9

NÚMERO DE FÀBRIQUES. ANY ECONÒMIC 1892-1893

- | | |
|--|---|
| 1. Josep Casas i Sallarés
600 pues de llana. | 2 torns
1 màquina de ribot |
| 2. Monset germans i Sanmartí
aparell de desfilar draps
i cardes. | 2 tallers 1/2 cavall, reparació
2 serres alternatives
2 serres sens fi de 0'88 diàmetres de politja |
| 3. Armengol i Comp
Cardes. | 6. Marcellí Domingo
12 telers mecànics. |
| 4. Toribi Pobra Cañellas
1.500 pues de cotó
48 telers mecànics | 7. Hereus de R. Piñot
20 telers mecànics de cotó. |
| 5. Carles Emília, Vda. Tolrà
14.735 pues cotó
504 telers mecànics
4 aparells d'estirar
1 blanqueig
2 tondoses
2 màquines especials per ordir | 8. Àngel Sallent i Bosch
forn de maons de 70 m. ³
9. F. Panadés i Costa
fàbrica de paper de fumar.
10. Soldevila i Baranguela
molí. |

NOTES

1. Nadal, J.; Wolff, P.: «Història de Catalunya». Edit. Oikos-Tau. Vilassar de Mar, 1983. Pàgs. 436-437.
2. Balcells, (A. Coord.): «Història dels Països Catalans». Edit. EDHASA. Barcelona, 1980. Vol. III. Pàg. 226.

INDÚSTRIA

3. Ranzato, G.: «La aventura de una ciudad industrial». Edit Península. Barcelona, 1987. Pàgs. 19-20.
4. Ibidem, pàg. 73.
5. Ferrer i Alòs, Ll. «Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya Central (segles XVIII-XIX)». Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987. Pàg. 69.
6. Nadal, J.; Wolff, P.: Op. cit., pàg. 447.
7. Balcells, (A. Coord.): Op. cit., pàg. 237.

BIBLIOGRAFIA

- * Huertas Claveria, J.M.: «Obrers a Catalunya 1840-1975». L'Avenç. Barcelona, 1982.
- * Izard, M.: «Revolució industrial i obrerisme». Edit. Ariel. Esplugues de Llobregat, 1970.
- * Kriedte: «Feudalismo tardío y capital mercantil». Edit. Crítica. Barcelona, 1985.

FONTS DOCUMENTALS

ARXIU D'HISTÒRIA DE CASTELLAR

- * VIII. Demografia. VIII.4. Padrans i censos. Cèdules personals (1884-85, 1892-93).
- * I.3.3.1.2. Contribucions urbana-rústica-industrial. Contribució industrial (1884-85, 1892-93).
- * XIX Cartografia. XIX.1. Plànols. M-14 R. 01003/218 Província de Barcelona. Terme municipal de Castellar. Topògraf D. Jesús Piniés (1920).

Jo uncorréu afegí les algunes coses més, un pòster, però, perquè no sóc historiador ni investigador i per tant, tot el que en puc dir és, simplement, derivat d'unes visites a, per dir-ho d'una altra manera, fruit del fet d'haver-hi nascut i viure una vil·la d'altre, des de 1912 fins al 1939.

El moll de Fontscalents estava dividit en tres grans zones que, per cert, es comunicaven internament tota una. El de la part superior tocant a la Carretera de Pont, el de la part inferior tocant al riu Ripoll i entre l'un i l'altre un altre que constituïa el moll central.

En aquest moll central, a la part de dalt, hi havia instal·lada una indústria de fabricació de cartró i a la part de baix un assortiment de llana. La primera era propietat d'Antoni Rajadú, més conegut com Tio del Boi i la segona de Felix Llobet.

La indústria papetera ocupava, doncs, els cossos superior i inferior i n'era propietari el meu pare, Blai Blanquet, per haver li estat traspassada a principi de segle actual pel seu sogre, Francesc Panadès, industrial paperer que procedia del Moll d'en Mornau, situat en el terme de Sabadell i que, ja abans, durant trenta anys (1881-1899) havia desenvolupat una activitat papetera al moll de Font-